

ΟΜΙΛΙΑ
ΤΟΥ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ
ΚΩΣΤΑ ΣΗΜΙΤΗ

ΣΤΗΝ ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΑ ΕΚΔΗΛΩΣΗ
ΤΟΥ
«ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΕΤΟΥΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΡΑΤΣΙΣΜΟΥ»

Αθήνα, 26 Φεβρουαρίου 1997

Κυρίες και κύριοι,

Μετά το 1945 και για πολλά χρόνια οι κάτοικοι της Ευρώπης είχαν κατορθώσει να φτάσουν σε αξιόλογα επίπεδα υπέρβασης του εθνικισμού και του ρατσισμού. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια το πρόβλημα του ρατσισμού και της ξеноφοβίας καθίσταται πάλι επικίνδυνα επίκαιρο. Ζούμε την αναβίωση φαινομένων που δηλώνουν ότι η ανεκτικότητα, ο σεβασμός του ανθρώπου, η προσήλωση στις δημοκρατικές αρχές δεν είναι πάντα δεδομένες. Η πολυμορφία, η ορθολογική και δημοκρατική παράδοση της νεώτερης Ευρώπης βρίσκεται αντιμέτωπη με δυνάμεις μεσαιωνικής νοοτροπίας. Οι εθνικιστικές και μισαλλόδοξες εξάρσεις, η ξеноφοβία, η ρατσιστική βία, τα κάθε λογής ιδεολογήματα εθνικής, θρησκευτικής, γλωσσικής και πολιτισμικής καθαρότητας αποτελούν απειλή και πρόκληση για κάθε δημοκρατική χώρα.

Στον γεωγραφικό χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) ζουν περισσότεροι από 10 εκατομμύρια μετανάστες που εργάζονται ή έχουν εργαστεί για πολλά χρόνια και έχουν προέλευση άλλη χώρα μέλος της ΕΕ ή κατάγονται από τρίτη χώρα. Ο τρόπος διαβίωσης των περισσότερων από αυτούς συνιστούν φαινόμενα μειονοτικής πραγματικότητας, εθνικού, θρησκευτικού, πολιτιστικού ή γλωσσικού χαρακτήρα. Δεν απολαμβάνουν πάντα ίσα πολιτικά, κοινωνικά και ανθρώπινα δικαιώματα και ελευθερίες σε σχέση με τους υπηκόους των κρατών μελών. Ακόμη και αυτοί οι «ξένοι» που αποτελούν ουσιαστικό παράγοντα της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτισμικής ζωής των κρατών μελών, ταυτόχρονα υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις ως προς τη συμμετοχή στις λειτουργίες των κοινωνιών στις οποίες ζουν.

Η ιδιαίτερη όξυνση των φαινομένων του ρατσισμού και της ξενοφοβίας συνδυάστηκε με το νέο κύμα οικονομικής μετανάστευσης στην Ευρώπη. Οι μεταναστευτικές ροές δεν περιορίζονται όμως πια μόνο στις παραδοσιακές χώρες υποδοχής μεταναστών αλλά διευρύνονται και στις χώρες του Νότου.

Η Ελλάδα είχε συνηθίσει να είναι χώρα εξαγωγής εργατικού δυναμικού. Από το 1850 και μετά αλλεπάλληλα κύματα μεταναστών έχουν τροφοδοτήσει την Αίγυπτο, την Αμερική, την Αυστραλία, την Ευρώπη. Αυτό το φαινόμενο φαίνεται να αναστρέφεται: Η χώρα μας έχει μεταβληθεί πρόσφατα σε χώρα υποδοχής μεταναστών και αποτελεί μία από τις καινούργιες ζώνες μετανάστευσης. Η μαζική εισροή αλλοδαπού εργατικού δυναμικού είχε ως αποτέλεσμα να εκδηλωθούν σε ορισμένες περιπτώσεις ξενοφοβικές αντιδράσεις. Ταυτόχρονα καταγράφηκε μία εντεινόμενη ανησυχία ως αποτέλεσμα της μεταβολής των *πολιτικών και διπλωματικών* ισορροπιών στα Βαλκάνια. Όλα αυτά συνήργησαν σε μειωμένη ανεκτικότητα έναντι των «ξένων». Οι μετανάστες αντιμετωπίζονται στην καλύτερη περίπτωση ως βάρος ή φθηνή εργατική δύναμη.

Στη χώρα μας δεν παρατηρούνται βέβαια γενικευμένα φαινόμενα ρατσιστικής βίας, όπως συμβαίνει σε άλλες χώρες της Ευρώπης, και οπωσδήποτε ο ρατσισμός και η ξενοφοβία δεν βρίσκουν έκφραση σε οργανώσεις και κόμματα με απήχηση στην ελληνική κοινωνία. Θα ήταν ωστόσο υποκριτικό και τελικά ανάξιό μας να υποστηρίξουμε ότι στην Ελλάδα δεν εκδηλώνονται ορισμένες φορές τάσεις, στάσεις και συμπεριφορές οι οποίες απηχούν ρατσιστικές αντιλήψεις και προσβάλλουν το δημοκρατικό και ανθρωπιστικό πολιτισμό της χώρας. Η συγκάλυψη των προβλημάτων δεν βοηθά στην επίλυσή τους.

Η καταδίκη ενός φαινομένου αλλά κυρίως η αντιμετώπιση του προϋποθέτει τον προσδιορισμό των χαρακτηριστικών του αλλά και μία σαφή απάντηση στο ερώτημα «Γιατί είμαστε αντιρατσιστές, γιατί καταπολεμούμε την ξενοφοβία και τον αντισημιτισμό, γιατί σε τελευταία ανάλυση ανακηρύσσουμε το 1997 Ευρωπαϊκό Έτος κατά του Ρατσισμού, της Ξενοφοβίας και του Αντισημιτισμού».

Σήμερα επανέρχονται στο προσκήνιο, ιδεολογίες στο βωμό των οποίων τα φασιστικά και εθνικοσοσιαλιστικά καθεστώτα θυσίασαν εκατομμύρια ανθρώπους.

Η θεωρητική θεμελίωση δεν εξαντλείται πλέον στο πλαίσιο της «βιολογικής ρατσιστικής ιδεολογίας». Το κέντρο βάρους της επιχειρηματολογίας του «νεορατσισμού» μετατοπίζεται από τη φυλή στην κουλτούρα. Η ιδέα της «φυλετικής καθαρότητας» αντικαθίσταται από εκείνη της «αυθεντικής πολιτιστικής ταυτότητας». Ο «βάρβαρος ξένος» θεωρείται απειλή για την «ταυτότητα της κοινωνίας». Όταν μάλιστα η κοινωνία αυτή βρίσκεται σε ένα μεταβατικό στάδιο, που οι αξίες της, οι αρχές της, οι παραδοχές δοκιμάζονται και αλλάζουν, είναι εύκολη λύση να δαιμονοποιείται ο Άλλος, ο ξένος, ο παράξενος, ο διαφορετικός. Οι οπαδοί των απόψεων αυτών δεν αναζητούν την καινούργια ταυτότητα στο μέλλον, σε μια ανοιχτή κοινωνία όπου η παράδοση επιβεβαιώνεται και εμπλουτίζεται αλλά επιχειρούν να γυρίσουν την ιστορία προς τα πίσω.

Συχνά ξεχνάμε την πολιτισμική και κυρίως την κοινωνική διάσταση του φαινομένου της ξενοφοβίας. Ξένος δεν είναι μόνο ο αλλοδαπός. Ο κοινωνικός Άλλος προϋπήρξε του μετανάστη, του οικονομικού

πρόσφυγα και του πολιτικού φυγάδα. Ο ρατσισμός και η ξενοφοβία είναι πάνω απ' όλα έλλειψη ανοχής, είναι αποκλεισμός.

Σε περιόδους έξαρσης της οικονομικής κρίσης και αύξησης της ανεργίας τα μέλη της «μειονότητας», οι μετανάστες, οι ξένοι γίνονται οι αποδιοπομπαίοι τράγοι, αυτοί που ευθύνονται για την κρίση στην αγορά εργασίας, για την εγκληματικότητα, την περιθωριοποίηση. Ο δημαγωγικός ρατσιστικός λόγος απευθύνεται κατά κύριο λόγο στους δυσारेστημένους της κοινωνίας, σε αυτούς που κινδυνεύουν να μοιραστούν με τους ξένους την ανέχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, που στερούνται την κοινωνική αναγνώριση, το σεβασμό, την αποδοχή που τα κοινωνικά ενταγμένα άτομα απολαμβάνουν. Ωστόσο ο υφέρπων ρατσισμός, οι προκαταλήψεις συχνά διατρέχουν όλα τα κοινωνικά στρώματα και τροφοδοτούν ένα φαύλο κύκλο. Ο ρατσισμός και ο κοινωνικός αποκλεισμός οδηγούν σε αρκετές περιπτώσεις τους ξένους στην αυτοαπομόνωση, στα γκέτο και κάποτε στην εγκληματικότητα που με τη σειρά τους δυναμώνουν τις προκαταλήψεις και ούτω καθεξής.

Στο ερώτημα γιατί είμαστε «αντιρατσιστές», γιατί στηλιτεύουμε τις προκαταλήψεις και τις φοβίες έναντι των μεταναστών, των μειονοτήτων, των ξένων θα αρκούσε η απάντηση πως εμείς οι Έλληνες έχουμε δοκιμάσει την εμπειρία να διώκεσαι εξαιτίας της εθνικής ή θρησκευτικής προέλευσης, να είσαι ξένος, να είσαι πρόσφυγας. Είδαμε τους Εβραίους συμπατριώτες μας να οδηγούνται στα στρατόπεδα συγκεντρώσεως. Αναζητήσαμε ως μετανάστες εργασία και μια καλύτερη τύχη σε άλλα μέρη. Στα χρόνια της δικτατορίας βρήκαμε ως πολιτικοί πρόσφυγες καταφύγιο και συμπαράσταση σε άλλες δημοκρατικές χώρες. Μάθαμε ότι μπορούμε οποτεδήποτε να γίνουμε αλλοδαποί χωρίς τη θέλησή μας.

Ωστόσο δεν είναι μόνο οι εμπειρίες μας που μας κάνουν να αντιστεκόμαστε. Οι ξενοφοβικές τάσεις που καταγράφονται, ανεξάρτητα από τους λόγους που τις προκαλούν, μπορεί να αποτελέσουν εκρηκτικό παράγοντα ως προς τη συνοχή του κοινωνικού ιστού και εγκυμονούν κινδύνους ως προς τη δημοκρατία και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η ιδέα και η προοπτική μιας χώρας που επιδιώκει τη διεύρυνση και το βάθεμα της δημοκρατίας, την ισόρροπη κοινωνική ανάπτυξη δεν μπορεί να συνυπάρξει με τα γκέτο, τη ρατσιστική βία, την ανισότητα. Ο σεβασμός της διαφοράς, η αναγνώριση του δικαιώματος στη διαφορά, η ανοχή των διαφορετικών μορφών ζωής, στο βαθμό βέβαια που εντάσσονται στο πλαίσιο της συνταγματικής τάξης, είναι γνώρισμα μιας ανεπτυγμένης δημοκρατίας. Η ανεκτικότητα με αυτήν την έννοια δεν είναι μια απλή αδιαφορία αλλά μια θετική στάση, μια διαβεβαίωση της ταυτότητάς μας μέσω της αποδοχής της ταυτότητας των άλλων και αποτελεί προϋπόθεση για την συμβίωση των ανθρώπων και των ανθρώπινων κοινοτήτων.

Στο ρατσισμό και την ξενοφοβία δεν αρκεί να αντιτάσσουμε την ανησυχία μας ή τις στερεότυπες καταδίκες των επιμέρους φαινομένων. Απαιτείται η θεσμική και κοινωνική αντιμετώπισή τους. Επιβάλλεται η επεξεργασία και εφαρμογή μιας πολιτικής με στόχο να απαλειφθούν οι αιτίες που προκαλούν το ρατσισμό. Με λίγα λόγια χρειάζεται μία ολόπλευρη αντιμετώπιση του προβλήματος, όχι απλώς μια αμυντική στρατηγική αλλά μια «επιθετική πολιτική» που βασίζεται στην πρόβλεψη και την πρόληψη.

Δεν είναι λίγοι εκείνοι που ισχυρίζονται ότι η Ευρώπη τείνει να μετατραπεί σε ένα «οχυρό», το οποίο θα προστατεύσει τις δυτικές κοινωνίες της ευημερίας από τη μαζική προσέλευση των φτωχών του πλανήτη. Είναι αλήθεια ότι ο έλεγχος της εισροής είναι απαραίτητος καθώς τα νέα ρεύματα μετανάστευσης μπορεί να οδηγήσουν σε εκρηκτικές καταστάσεις. Ο προβληματισμός αυτός αφορά ιδίως τη χώρα μας καθώς η κατάσταση σε όμορες βαλκανικές χώρες είναι κρίσιμη.

Η ευθύνη όμως μιας κοινωνίας με ουμανιστικό και δημοκρατικό προσανατολισμό δεν συνίσταται στο να κλείσει ερμητικά τις πόρτες αλλά στο να συμβάλλει με κάθε τρόπο στην άρση των αιτίων που προκαλούν τα νέα μεταναστευτικά ρεύματα και συγκεκριμένα να βοηθήσει την ειρήνευση και την οικονομική ανάπτυξη των χωρών αυτών.

Η καταπολέμηση των αιτίων του ρατσισμού αφορά ωστόσο και το εσωτερικό της χώρας μας. Επεσήμανα ότι χρειάζεται μία «επιθετική πολιτική». Τι εννοώ με αυτό:

Όλες οι χώρες της Ένωσης αλλά και η χώρα μας εξελίσσονται σε κοινωνίες πολιτισμικής πολλαπλότητας. Για να γίνει αποδεκτή αυτή η νέα πολυπολιτισμική πραγματικότητα και να λειτουργήσει θετικά στη συνεκτικότητα των κοινωνιών αυτών πρέπει να βρεθούν λύσεις στα κοινωνικά προβλήματα που τροφοδοτούν τις αρνητικές στάσεις έναντι των ξένων. Ανέφερα και προηγουμένως ότι ο ρατσισμός οδηγεί στον κοινωνικό αποκλεισμό αλλά και τρέφεται από αυτόν: όταν οι άνθρωποι αισθάνονται ότι βρίσκονται στο περιθώριο σε μία κατακερματισμένη κοινωνία τείνουν να εκτοπίσουν άλλους ακόμη μακρύτερα. Αν θέλουμε να αντιμετωπίσουμε αποφασιστικά τον ρατσισμό πρέπει να διασφαλίσουμε τη συνολική λύση των προβλημάτων των

περιθωριοποιημένων ή των απειλούμενων με περιθωριοποίηση στρωμάτων του πληθυσμού, ιδίως των νέων και των ανέργων.

Η καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας περνά επίσης μέσα από την ένταξη και την ενσωμάτωση των μεταναστών και εν γένει των μελών των κάθε είδους μειονοτήτων με μακροχρόνιο, ισόρροπο και φυσιολογικό τρόπο στη δημόσια και οικονομική ζωή των εθνικών κοινωνιών.

Στην πολιτική μας οφείλουμε να εντάσσουμε όλους τους τομείς που αφορούν, άμεσα ή έμμεσα, την ενσωμάτωση των μειονοτήτων.

Τέτοιοι τομείς είναι κυρίως η απασχόληση και η κοινωνική προστασία. Εξίσου σημαντικό τομέα παρέμβασης συνιστά η εκπαίδευση και γενικότερα η παιδεία καθώς διαδραματίζει θεμελιώδη ρόλο όσον αφορά την ενσωμάτωση των μειονοτήτων και κυρίως των νέων γενιών. Σκοπός μας είναι να βελτιώσουμε την ποιότητα της εκπαίδευσης των παιδιών των μεταναστών καθώς και των παιδιών από άλλες μειονότητες, όπως οι τσιγγάνοι. Η κοινωνική και πολιτισμική ένταξη όχι απλώς προϋποθέτει αλλά περνάει μέσα από τη γλωσσική ένταξη.

Σημαντικός τομέας δραστηριοποίησης είναι επίσης τα μέσα μαζικής επικοινωνίας. Η πληροφόρηση πρέπει να είναι απαλλαγμένη από στερεότυπα που ταυτίζουν τον εγκληματία με τον αλλοδαπό και το αντίστροφο. Η πληροφόρηση πρέπει να βοηθά ώστε να αμβλύνονται οι προκαταλήψεις.

Εξίσου αναγκαία είναι η παρέμβαση σε θεσμικό επίπεδο ώστε να κατοχυρωθούν και στην πράξη τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα των

μεταναστών ή μελών άλλων μειονοτικών ομάδων και αποκατασταθούν τυχόν ανισότητες και διακρίσεις εις βάρος τους. Η κύρωση του διεθνούς συμφώνου προστασίας για τα πολιτικά και ατομικά δικαιώματα είναι το πρώτο βήμα σε αυτήν την κατεύθυνση.

Η πανηγυρική ανακήρυξη ενός έτους για το ρατσισμό, όπως και αντιστοίχων ετών στο παρελθόν (έτος του παιδιού, της γυναίκας) έχει μία αρνητική και μία θετική πλευρά: από τη μια ενέχει μία ομολογία ότι ένα πρόβλημα δεν έχει αντιμετωπιστεί επαρκώς και εγκαίρως και λαμβάνει πλέον κρίσιμες, εκρηκτικές διαστάσεις. Από την άλλη η έστω και καθυστερημένη ανάδειξη του σημαίνει ότι έχει καταρχήν ληφθεί η απόφαση να πούμε τα πράγματα με το όνομά τους και να προσπαθήσουμε να τα αλλάξουμε.

Η ευθύνη της Πολιτείας είναι δεδομένη. Η ευθύνη αυτή σίγουρα δεν εξαντλείται και δεν εκπληρώνεται με τη διοργάνωση συζητήσεων. Επεξεργαζόμαστε συγκεκριμένα μέτρα σε όλους τους τομείς που προανέφερα. Ωστόσο απαιτείται και η ενεργοποίηση της Κοινωνίας των Πολιτών, των μη κυβερνητικών οργανώσεων, των συνδικαλιστικών οργανώσεων. Απαιτείται η σαφής τοποθέτηση του καθενός από μας ενάντια στο ρατσισμό, τη μισαλλοδοξία, τα εθνικιστικά πυροτεχνήματα και τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Τα ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις σε όλους τους μόνιμους κατοίκους της χώρας ανεξάρτητα από εθνική καταγωγή, πολιτισμική ανάπτυξη, θρησκευτική πίστη και γλώσσα είναι έργο όλων μας.